

WALES **AUDIT** OFFICE
SWYDDFA **ARCHWILIO** CYMRU

Adroddiad Archwilio Blynyddol 2013

Comisiynydd Heddlu a Throseddu Gogledd Cymru

Cyhoeddwyd: Ionawr 2014

Cyfeirnod y ddogfen: 655A2013

Statws yr adroddiad

Paratowyd y ddogfen hon at ddefnydd mewnol Comisiynydd Heddlu a Throseddau Gogledd Cymru fel rhan o'r gwaith a gyflawnir yn unol â swyddogaethau statudol, y Cod Ymarfer Archwilio a'r Datganiad o Gyfrifoldebau a gyhoeddwyd gan Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Nid oes unrhyw gyfrifoldeb ar Swyddfa Archwilio Cymru (yr Archwilydd Cyffredinol a'i staff) na'r archwilydd penodedig, lle y bo'n gymwys, mewn perthynas ag unrhyw aelod, cyfarwyddwr, swyddog na chyflogai arall yn unigol, nac i unrhyw drydydd parti.

Os gwneir cais am wybodaeth y gallai'r ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae Cod adran 45 yn nodi'r arfer a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus wrth ymdrin â cheisiadau, yn cynnwys ymgynghori â thrydydd partion perthnasol. Mewn perthynas â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru (a, lle y bo'n gymwys, ei archwilydd penodedig) yn drydydd parti perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu aildefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru yn infoofficer@wao.gov.uk.

Roedd y tîm a gyflawnodd y gwaith yn cynnwys Derwyn Owen, Jason Garcia, Andy Bruce a Michelle Phoenix.

Cynnwys

Adroddiad cryno	4
Adroddiad manwl	
Defnyddiwyd adnoddau'r Comisiynydd yn gywir ym mhob ffordd berthnasol a rhoddwyd cyfrif amdanynt yn briodol	6
Cafodd cyfrifon y Comisiynydd ar gyfer 2012-13 eu paratoi'n briodol ac roeddent yn gywir ym mhob ffordd berthnasol	6
Cyflawnodd y Comisiynydd ei gyllideb referniw ar gyfer 2012-13 ac mae'n parhau i fod mewn sefyllfa dda i ymateb i'r heriau ariannol sylweddol sydd o'i flaen	8
Mae gan y Comisiynydd amgylchedd rheolaeth fewnol effeithiol i leihau'r risg o gamddatganiadau perthnasol yn y datganiadau ariannol	8
Roedd systemau ariannol pwysig y Comisiynydd yn cael eu rheoli a'u gweithredu'n briodol yn ôl y bwriad er mwyn llunio cyfrifon perthnasol gywir	9
Mae gan y Comisiynydd drefniadau corfforaethol priodol ar waith i ddefnyddio adnoddau'n effeithiol	9
Roedd gan y Comisiynydd drefniadau priodol ar waith yn 2012-13 i'w helpu i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau	9
Mae trefniadau effeithiol ar waith i reoli pwysau ariannol, a cheir fframwaith i gefnogi plismona cynaliadwy i'r cyhoedd	10
Mae ymrwymiad cryf i ymgysylltu â'r gymuned ac mae nifer o ddulliau effeithiol yn cael eu defnyddio; fodd bynnag, gallai'r strategaeth fod yn fwy eglur drwy nodi'r lefelau ymgysylltu a'r canlyniadau i'r cyhoedd	11
Atodiadau	
Casgliad ar drefniadau Comisiynydd Heddlu a Throseddu Gogledd Cymru ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2013 ar gyfer sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau	13
Meini prawf ar gyfer asesu trefniadau'r Comisiynydd yn ystod 2012-13 o ran sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau	14
Adroddiadau a gyhoeddwyd ers fy adroddiad archwilio blynyddol diwethaf	15

Adroddiad cryno

1. Yn ystod blwyddyn ariannol 2012-13, daeth Deddf Diwygio'r Heddlu a Chyfrifoldeb Cymdeithasol 2011 i rym. Roedd y ddeddfwriaeth hon yn cyflwyno Comisiynydd Heddlu a Throsedd etholedig yn lle awdurdodau'r heddlu o 22 Tachwedd 2012. Roedd y Ddeddf hefyd yn creu Comisiynydd yr Heddlu a Throsedd a'r Prif Gwnstabl fel endidau cyfreithiol ar wahân. Mae'r Adroddiad Archwilio Blynyddol (yr Adroddiad) hwn i Gomisiynydd Heddlu a Throsedd Gogledd Cymru (y Comisiynydd) yn crynhoi'r casgliadau o'm harchwiliad 2012/13. Mae'n cyflwyno adroddiad ar y materion o bwys sy'n codi o'm harchwiliad, ynghyd â'm sylwadau ar faterion cyfredol eraill. Byddaf yn cyflwyno adroddiad ar wahân i Brif Gwnstabl Gogledd Cymru.
2. Ceir mwy o fanylion am agweddau penodol ar fy archwiliad yn yr adroddiadau ar wahân a gyflwynwyd yn ystod y flwyddyn. Trafodwyd yr adroddiadau hyn a chytunwyd amynt gyda swyddogion ac fe'u cyflwynwyd i'r Comisiynydd a'r Cyd-bwyllgor Archwilio. Mae'r adroddiadau a gyhoeddwyd i'w gweld yn [Atodiad 3](#).
3. Gwneir nifer o gyfeiriadau yn yr Adroddiad hwn at ganllawiau a dogfennaeth a gyhoeddwyd gan yr Archwilydd Cyffredinol, yn cynnwys y Cod Ymarfer Archwilio (y Cod). Mae'r Cod yn cyfeirio at y Datganiad o Gyfrifoldebau Archwilwyr a Chyrff a Archwilir sy'n crynhoi cyfrifoldebau allweddol archwilwyr. Cynhaliwyd fy archwiliad yn unol â'r egwyddorion a nodwyd yn y Datganiad hwnnw. Dylid ystyried fy sylwadau am ganlyniadau fy archwiliad yng nghyd-destun y cefndir mwy ffurfiol hwnnw.
4. Cynlluniau yr archwiliad ar sail risg ac mae fy ngwaith archwilio wedi canolbwyntio ar eich risgiau ariannol a gweithredol sylweddol sy'n berthnasol i'm cyfrifoldebau archwilio. Mae'r gwaith archwilio wedi'i strwythuro ar sail elfennau allweddol fy nghyfrifoldebau fel y'u nodir yn y Cod. Nododd yr Amlinelliad o Archwiliad 2013 y ffi archwilio arfaethedig ar gyfer archwiliad Comisiynydd yr Heddlu a Throsedd ac archwiliad Prif Gwnstabl Gogledd Cymru sef £94,233 (yn ogystal â TAW), a bydd y ffi derfynol yn unol â'r ffi arfaethedig.
5. Rwyf wedi dod i'r casgliad bod adnoddau'r Comisiynydd, ym mhob ffordd berthnasol, wedi'u defnyddio'n gywir ac y rhoddwyd cyfrif amdanynt yn briodol yn 2012-13:
 - cafodd cyfrifon y Comisiynydd ar gyfer 2012-13 eu paratoi'n briodol ac roeddent yn gywir ym mhob ffordd berthnasol;
 - cyflawnodd y Comisiynydd ei gyllideb refeniw ar gyfer 2012-13, ac mae'n parhau i fod mewn sefyllfa dda i ymateb i'r heriau ariannol sylweddol sydd o'i flaen;
 - roedd gan y Comisiynydd amgylchedd rheolaeth fewnol effeithiol i leihau'r risg o gamdatganiadau perthnasol yn y datganiadau ariannol; ac
 - roedd systemau ariannol pwysig y Comisiynydd yn cael eu rheoli a'u gweithredu'n briodol, yn ôl y bwriad.
6. Mae gan y Comisiynydd drefniadau corfforaethol priodol ar waith i ddefnyddio adnoddau'n effeithiol:
 - roedd gan y Comisiynydd drefniadau priodol ar waith yn 2012-13 i'w helpu i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau;

-
- mae trefniadau effeithiol ar waith i reoli pwysau ariannol, a cheir fframwaith i gefnogi plismona cynaliadwy i'r cyhoedd; ac
 - mae ymrwymiad cryf i ymgysylltu â'r gymuned ac mae nifer o ddulliau effeithiol yn cael eu defnyddio; fodd bynnag, gallai'r strategaeth fod yn fwy eglur drwy nodi'r lefelau ymgysylltu a'r canlyniadau i'r cyhoedd.
7. Cytunwyd ar yr Adroddiad hwn â'r Comisiynydd, y Prif Weithredwr, y Prif Swyddog Ariannol a swyddogion perthnasol eraill. Caiff yr Adroddiad hefyd ei gyflwyno i'r Cydbwyllgor Archwilio ym mis Chwefror 2014 er gwybodaeth.
 8. Fy nod yw cynnal archwiliad o safon uchel sy'n gwneud cyfraniad cadarnhaol ac ymarferol ac sy'n ategu agenda'r Comisiynydd ei hun. Rwyf yn cydnabod gwerth eich cydweithrediad a'ch cymorth er mwyn cyrraedd y nod hwn a hoffwn fynegi fy ngwerthfawrogiad am y cymorth a'r cydweithrediad a gafwyd yn ystod yr archwiliad.

Derwyn Owen
Dros ac ar ran yr Archwilydd Penodedig

Dyddiad: Rhagfyr 2013

Adroddiad manwl

Defnyddiwyd adnoddau'r Comisiynydd yn gywir ym mhob ffordd berthnasol a rhoddwyd cyfrif amdanynt yn briodol

9. Mae'r datganiadau ariannol yn ffordd hanfodol i'r Comisiynydd roi cyfrif am y modd y mae'n gwarchod yr adnoddau sydd ar gael iddo a'i berfformiad ariannol wrth ddefnyddio'r adnoddau hynny.
10. Fel archwilydd allanol y Comisiynydd, mae'n ofynnol i mi archwilio'r datganiadau ariannol a chyflwyno adroddiad archwilydd sy'n cynnwys barn ynghylch a yw'r datganiadau ariannol yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol y Comisiynydd ar ddiwedd y flwyddyn.

Cafodd cyfrifon y Comisiynydd ar gyfer 2012-13 eu paratoi'n briodol ac roeddent yn gywir ym mhob ffordd berthnasol

11. Ers cyflwyno Deddf Diwygio'r Heddlu a Chyfrifoldeb Cymdeithasol 2011, mae'r Comisiynydd a'r Prif Gwnstabl fel ei gilydd yn gyfrifol am lunio eu datganiadau ariannol unigol eu hunain ar gyfer 2012-13. At hynny, mae'r Comisiynydd hefyd yn gyfrifol am lunio datganiadau ariannol cronfa bensiwn yr heddlu a datganiadau ariannol cyfun neu 'grŵp' sy'n ymgorffori datganiadau ariannol y Comisiynydd a'r Prif Gwnstabl.
12. Lluniodd y Comisiynydd ei ddatganiadau ariannol drafft a'u cymeradwyo cyn 30 Medi 2013, yn unol â gofynion Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2010.
13. Mae Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddau a'r Prif Gwnstabliaid wedi paratoi eu datganiadau cyfrifyddu yn unol â gofynion Cod Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig. Mae'r Cod hwn yn seiliedig ar Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol.
14. Mae'n ofynnol i mi o dan Safonau Archwilio Rhyngwladol (ISA) 260 gyflwyno adroddiad ar faterion sy'n codi o'm gwaith i'r 'rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu' (y Comisiynydd) cyn i mi roi fy marn archwilio ar y cyfrifon.
15. Cyflwynais adroddiad ar y materion hyn i'r Comisiynydd a'r Cyd-bwyllgor Archwilio ar 27 Medi 2013. Nodir y materion allweddol yn [Arddangosyn 1](#).

Arddangosyn 1: Materion a nodwyd yn yr Adroddiad ar yr Archwiliad o Ddatganiadau Ariannol

Gofyniad adrodd	Ymateb yr Archwilwyr
Safbwyntiau ynglŷn â'r agweddau ansoddol ar arferion cyfrifyddu ac adroddiadau ariannol yr endid.	Cafwyd gennym fod y rhan fwyaf o'r wybodaeth a ddarparwyd yn berthnasol, yn ddibynadwy, yn gymaradwy ac yn hawdd ei deall. Daethom i'r casgliad bod y polisiau a'r amcangyfrifon cyfrifyddu yn briodol a bod datgeliadau'r datganiadau ariannol yn ddiuedd, yn deg ac yn glir. Cawsom wybodaeth mewn modd amserol a defnyddiol ac ni chyfyngwyd ar ein gwaith.
Addasiadau disgwylidig i adroddiad yr archwilydd.	Nid oedd angen gwneud unrhyw addasiadau i adroddiad yr archwilydd.
Camddatganiadau nas addaswyd.	Ni nodwyd unrhyw gamddatganiadau yn y datganiadau ariannol, nad ydynt wedi cael eu cywiro.
Gwendidau perthnasol yn y systemau cyfrifyddu a rheolaeth fewnol a nodwyd yn ystod yr archwiliad.	Ni wnaethom nodi unrhyw wendidau perthnasol yn eich rheolaethau mewnol nad oeddem wedi hysbysu'r Comisiynydd (a'r Awdurdod cyn hynny) amdanynt eisoes.
Materion y mae'n ofynnol iddynt, o dan safonau archwilio eraill, gael eu cyfleu i'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu.	Ni chododd unrhyw faterion.
Unrhyw faterion perthnasol eraill sy'n ymwneud â'r archwiliad.	Ni chododd unrhyw faterion.

16. Ar 30 Medi 2013, rhoddais fy marn ar gyfrifon y Comisiynydd. Deuthum i'r casgliad fod y cyfrifon yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol y Comisiynydd a'r Grŵp ar 31 Mawrth 2013 ac o'r incwm a'r gwariant, yr enillion a'r colledion a'r llifau arian parod ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben bryd hynny. Deuthum i'r casgliad hefyd bod cyfrifon y Gronfa Bensiwn yn rhoi darlun cywir a theg o'r trafodion ariannol ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2013 ac o swm a natur asedau a rhwymedigaethau'r gronfa ar y dyddiad hwnnw, ar wahân i rwymedigaethau i dalu pensiynau a buddiannau ar ôl diwedd blwyddyn y cynllun.
17. Rydym hefyd wedi cwblhau'r archwiliad o ffurflen Cyfrifon y Llywodraeth Gyfan, gan gyflwyno'r ffurflen a archwiliwyd i dîm archwilio canolog Swyddfa Archwilio Cymru ar y dyddiad cau sef 30 Medi 2013. Roedd y ffurflen wedi'i llunio'n briodol ac nid oedd unrhyw faterion o bwys i gyflwyno adroddiad arnynt.

-
- 18.** Nid ydym, fodd bynnag, wedi dod â'r archwiliad i ben yn ffurfiol hyd yma. Mae hyn yn sgil eitem o ohebiaeth a dderbyniwyd yn ddiweddar gan etholwr sy'n ymwneud â'r flwyddyn archwilio hon. Rydym yn gweithio gyda'r rheolwyr er mwyn ymateb i'r materion a godwyd.

Cyflawnodd y Comisiynydd ei gyllideb refeniw ar gyfer 2012-13 ac mae'n parhau i fod mewn sefyllfa dda i ymateb i'r heriau ariannol sylweddol sydd o'i flaen

- 19.** Roedd gan Awdurdod Heddlu Gogledd Cymru (yr Awdurdod) hanes da o weithredu o fewn ei gyllideb refeniw a pharhaodd hyn o dan y Comisiynydd a'r Prif Gwnstabl yn 2012-13. Yn erbyn gofyniad cyllideb refeniw o £137.57 miliwn ar gyfer y flwyddyn, cyflawnodd y Comisiynydd danwariant o £3.7 miliwn o ganlyniad i weithredu arbedion cost a nodwyd yn gynnar. Trosglwyddwyd y swm hwn i Gronfa Profianwyr yr Heddlu er mwyn helpu i ariannu a chynnal a chadw nifer y swyddogion a sicrhau buddsoddiad yn y gwasanaeth rheng flaen yn y dyfodol.
- 20.** Mae'r Comisiynydd yn parhau i dderbyn adroddiadau rheolaidd gan y Prif Swyddog Ariannol ar wariant a'r sefyllfa o'i chymharu â'r gyllideb. Mae'r adroddiadau hyn hefyd wedi'u cyflwyno i'r Bwrdd Gweithredol Strategol yn ogystal â phwyllgorau gweithredol eraill. Dangosodd y sefyllfa a adroddwyd ar 30 Medi 2013 danwariant a ragwelwyd ar gyfer 2013-14 o £1.58 miliwn yn erbyn cyllideb gwariant net o £141.7 miliwn.
- 21.** Fel rhan o'n harchwiliad, rydym yn ystyried effeithiolrwydd y rheolaethau a'r prosesau sydd ar waith i'r Comisiynydd a'i staff fonitro cyllidebau a'r sefyllfa ariannol gyffredinol. Ni nododd ein gwaith unrhyw wendidau sylweddol yn y rheolaethau na'r prosesau cyllidebol a ddefnyddiwyd gan y rheolwyr yn ystod y flwyddyn.

Mae gan y Comisiynydd amgylchedd rheolaeth fewnol effeithiol i leihau'r risg o gamddatganiadau perthnasol yn y datganiadau ariannol

- 22.** Mae gan y Comisiynydd amgylchedd rheolaeth fewnol effeithiol sy'n lleihau'r risg o gamddatganiadau perthnasol yn y datganiadau ariannol. Daeth y gwasanaeth archwiliad mewnol i'r casgliad, yn ei adroddiad blynyddol, ar sail y gwaith a gwblhawyd yn ystod y flwyddyn, fod y system rheolaeth fewnol yn effeithiol a bod trefniadau llywodraethu a rheoli risgiau digonol ar waith. Yn gyffredinol, rhoddodd hyn lefel ddigonol o sicrwydd, a chyflawnodd y rhan fwyaf o'r systemau a archwiliwyd lefel sicrwydd canolog.
- 23.** Yn benodol, deuthum i'r casgliadau canlynol:
- fel mewn blynyddoedd blaenorol, mae'r gwasanaeth archwilio mewnol wedi cyrraedd y safonau proffesiynol gofynnol ac felly roedd yn bosibl i ni ddibynnu ar ei waith, yn ôl y bwriad;
 - cafwyd bod yr amgylchedd rheoli TG yn gyffredinol yn gweithredu'n effeithiol ac mae'r rheolwyr yn cymryd camau i ymateb i welliannau i systemau a threfniadau rheoli a argymhellwyd gan y gwasanaeth Archwilio Mewnol;

-
- cafwyd bod y trefniadau ar gyfer sicrhau mai dim ond y comisiynydd (a'r Awdurdod cyn hynny) oedd yn ymgymryd â thrafodion perthnasol lle mae darpariaeth benodol i wneud hynny yn eu lle, a'u bod wedi parhau i weithredu'n effeithiol; ac
 - roedd y trefniadau ar gyfer atal a chanfod achosion perthnasol o dwyll a llygredd yn gweithredu'n effeithiol.

Roedd systemau ariannol pwysig y Comisiynydd yn cael eu rheoli a'u gweithredu'n briodol yn ôl y bwriad er mwyn llunio cyfrifon perthnasol gywir

24. Roedd fy adolygiad o systemau ariannol y Comisiynydd yn cynnwys dogfennu'r systemau ariannol pwysig. Lle y bo'n briodol, gwnaethom geisio sicrwydd bod rheolaethau allweddol y systemau pwysig hyn yn gweithredu'n effeithiol, naill ai drwy gynnal profion penodol ar y ffordd y cânt eu gweithredu, neu drwy ddibynnu ar waith y gwasanaeth archwilio mewnol.
25. Deuthum i'r casgliad y gellir dibynnu ar systemau ariannol pwysig y Comisiynydd i gynhyrchu canlyniadau sy'n gywir mewn ffyrdd perthnasol. Mae rhai mân feysydd ar gyfer gwella a drafodwyd gyda'r rheolwyr ac mae camau gweithredu priodol eisoes yn cael eu hystyried a'u cymryd. Rhoddir gwybod i'r Cyd-bwyllgor Archwilio (a'r Pwyllgor Archwilio cyn hynny) am bob argymhelliad a wneir gan y gwasanaeth archwilio mewnol ac allanol, yn ogystal â'r Comisiynydd, sy'n monitro'r ffordd y cânt eu gweithredu gan reolwyr. Nid oes unrhyw faterion penodol y mae angen i mi dynnu sylw'r Comisiynydd atynt.

Mae gan y Comisiynydd drefniadau corfforaethol priodol ar waith i ddefnyddio adnoddau'n effeithiol

Roedd gan y Comisiynydd drefniadau priodol ar waith yn 2012-13 i'w helpu i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau

26. Wrth archwilio cyfrifon y Comisiynydd bob blwyddyn, mae'n ofynnol i mi o dan Adran 17(2)(d) o Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 fodloni fy hun ei fod wedi gwneud trefniadau priodol i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau. Adlewyrchir y gofyniad hwn hefyd yn y Cod. Nodir fy nghasgliad ffurfiol ar drefniadau Gwerth am Arian y Comisiynydd ar gyfer 2012-13 yn [Atodiad 1](#).
27. Yn ogystal â'r archwiliad o'r cyfrifon blynyddol, mae ffynonellau pwysig eraill o sicrwydd wedi deillio o waith perfformiad ac arolygu Arolygiaeth Cwnstabiliaeth Ei Mawrhydi (HMIC) a'r gwasanaeth Archwilio Mewnol.
28. Roedd y Comisiynydd (a'r Awdurdod cyn hynny) yn gyfrifol am roi trefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o

adnoddau At ddibenion fy ngwaith, rwyf wedi gwerthuso systemau'r Comisiynydd yn erbyn nifer o gwestiynau. Nodir y dull gweithredu hwn yn fanwl yn **Atodiad 2**. Ar gyfer pob cwestiwn, rwyf yn ystyried a oes bylchau yn y trefniadau y disgwylir iddynt fod ar waith ac arwyddocâd y bylchau hynny.

- 29.** Ar ôl ethol y Comisiynydd ym mis Tachwedd 2012, mae'r trefniadau a oedd yn gweithredu cyn hynny o dan yr Awdurdod wedi parhau ar lefel weithredol. Ar lefel fonitro ac ar lefel gorfforaethol, fe'u disodlwyd gan nifer o drefniadau newydd, gan gynnwys y Cyd-bwyllgor Archwilio, Panel yr Heddlu a Throsedd, a threfniadau diwygiedig ar gyfer monitro perfformiad mewnol. Dim ond am ran o flwyddyn ariannol 2012-13 y bu'r trefniadau newydd hyn ar waith ac maent wedi parhau i esblygu ar ôl 31 Mawrth 2013. Mae'r Comisiynydd, y Prif Gwnstabl a'r rheolwyr yn adolygu perfformiad y trefniadau ac yn gwneud addasiadau er mwyn eu hatgyfnerthu ymhellach.
- 30.** Mae Datganiad Llywodraethu Blynyddol y Comisiynydd yn cynnwys mwy o fanylion am yr amrywiol drefniadau a fu ar waith yn ystod y flwyddyn. Gwnaethom adolygu cynnwys y Datganiad gan ddod i'r casgliad ei fod yn gyson â'n gwybodaeth am y sefydliad. Caiff nifer o feysydd datblygu eu nodi yn y Datganiad a byddwn yn parhau i weithio gyda'r Comisiynydd a'i staff i ymdrin â'r rhain yn y dyfodol.

Mae trefniadau effeithiol ar waith i reoli pwysau ariannol, a cheir fframwaith i gefnogi plismona cynaliadwy i'r cyhoedd

- 31.** Ym mis Gorffennaf 2013, cynhaliodd HMIC adolygiad ar sut roedd Heddlu Gogledd Cymru yn ymateb i'r heriau ariannu y mae'n eu hwynebu. Daeth HMIC i'r casgliad yn yr adolygiad hwn:
- 'Mae Heddlu Gogledd Cymru eisoes wedi sicrhau cyfran sylweddol o'r arbedion sydd eu hangen drwy ad-drefnu ei fodel gweithredu a lleihau ei weithlu. O ganlyniad, cred HMIC fod Heddlu Gogledd Cymru yn wynebu her ariannol llai anodd yn y dyfodol o gymharu â heddluoedd eraill. Mae ganddo ofyniad arbedion llai, incwm cymharol uchel ac mae'n gwario mwy yn gymharol ar swyddogion heddlu a staff.'
- 32.** Daeth yr Arolygiaeth i'r casgliad hwn oherwydd:
- llwyddodd Heddlu Gogledd Cymru i sicrhau 67 y cant (£10.7 miliwn) o'r cyfanswm arbedion roedd eu hangen erbyn mis Mawrth 2015 yn ystod y ddwy flynedd gyntaf o gyfnod yr adolygiad o wariant;
 - mae'r heddlu yn bwriadu gwneud arbedion pellach o £2.9 miliwn yn 2013-14 a £2.3 miliwn arall yn 2014-15;
 - ym mis Ionawr 2014, roedd yr arbedion a ddisgwyliwyd ar gyfer 2013-14 yn werth £2.857 miliwn gydag arbedion pellach o £4.325 miliwn wedi'u cynllunio ar gyfer 2014-15;
 - mae £1.77 miliwn ychwanegol wedi'i ailfuddsoddi yn y gwasanaeth rheng flaen wrth recriwtio 51 o swyddogion ychwanegol;
 - mae'r gostyngiadau mewn swyddogion yr heddlu a staff yn llai na'r rhan fwyaf o'r heddluoedd eraill; ac

-
- mae lefelau troseddau a gofnodir yn parhau i fod yn is na'r lefelau ar gyfartaledd fesul 1,000 o'r boblogaeth ar gyfer Cymru a Lloegr.
- 33.** Mae adolygiadau a gynhaliwyd gan yr Arolygiaeth yn ategu fy nghasgliadau am drefniadau i sicrhau gwasanaeth heddlu effeithlon ac effeithiol¹.

Mae ymrwymiad cryf i ymgysylltu â'r gymuned ac mae nifer o ddulliau effeithiol yn cael eu defnyddio; fodd bynnag, gallai'r strategaeth fod yn fwy eglur drwy nodi'r lefelau ymgysylltu a'r canlyniadau i'r cyhoedd

- 34.** Nod cyflwyno Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddu yw sicrhau bod yr heddlu yn gadarn ac yn dryloyw. Caiff Comisiynwyr eu hethol gan y cyhoedd i sicrhau bod y Prif Gwnstabl a'r Heddlu yn atebol am eu gweithredoedd; gan olygu, mewn gwirionedd, bod yr heddlu yn atebol i'r cymunedau a wasanaethir ganddynt. Felly un o rolau allweddol y Comisiynydd yw cynrychioli cymunedau lleol ac ymgysylltu â hwy er mwyn helpu i ganfod eu blaenoriaethau plismona a'u bodloni.
- 35.** Roedd rhan o'n gwaith eleni yn cynnwys adolygu trefniadau ymgysylltu ac ymgynghori'r Comisiynydd a'r Prif Gwnstabl. Canolbwyntiodd yr astudiaeth ar nodi pwyntiau dysgu er mwyn i'r Comisiynydd a'r Prif Gwnstabl eu hystyried mewn perthynas ag ymgysylltu yn y dyfodol, gan gynnwys rhoi'r Egwyddorion Cenedlaethol ar gyfer Ymgysylltu â'r Cyhoedd ar waith a defnyddio'r pecyn adnoddau gwerthuso². Cynhaliwyd y gwaith hwn mewn cydweithrediad â Chyfranogaeth Cymru ac rydym yn cydnabod eu cymorth.
- 36.** Rwyf o'r farn bod ymrwymiad cryf i ymgysylltu â'r gymuned ac mae nifer o ddulliau effeithiol yn cael eu defnyddio; fodd bynnag, gallai'r strategaeth fod yn fwy eglur drwy nodi'r lefelau ymgysylltu a'r canlyniadau i'r cyhoedd. Deuthum i'r casgliad hwn oherwydd y canlynol:
- Mae'r Comisiynydd yn ymrwymedig i ymgysylltu â'r cyhoedd a sefydliadau partner yn rheolaidd er mwyn casglu adborth ar ei berfformiad a pherfformiad Heddlu Gogledd Cymru.
 - Mae dulliau effeithiol o ymgysylltu â'r cyhoedd, gan gynnwys: mynd ar grwydr, fforymau awdurdodau lleol, Un Llais Cymru, cyfryngau lleol, cyfarfodydd cyhoeddus, drwy'r wefan a chyngorfeydd i'r cyhoedd. Arsylwyd gennym hefyd bod swyddfa'r Comisiynydd yn gwneud defnydd effeithiol o gyfryngau cymdeithasol, gan ddarparu gwybodaeth ddefnyddiol i ddinasyddion a chan hyrwyddo'r gwaith ymgysylltu sy'n mynd rhagddo drwy'r cyfrwng hwn.
 - Nododd ymgynghoriad 'galw am dystiolaeth' y Comisiynydd bwysigrwydd ac effaith trosedd wledig ar gymunedau yng Ngogledd Cymru.

¹ HMIC, *Ymateb Heddlu Gogledd Cymru i'r her cyllid*, Gorffennaf 2013.

² Datblygwyd yr Egwyddorion Cenedlaethol ar gyfer Ymgysylltu â'r Cyhoedd yng Nghymru o dan gyfarwyddyd partneriaeth Cyfranogaeth Cymru ac fe'u cymeradwywyd gan Lywodraeth Cymru ym mis Mawrth 2011.

-
- Creu logos gweithredu er mwyn cofnodi gwybodaeth mewn cyfarfodydd a digwyddiadau a rhoi adborth o gyfarfodydd Partneriaid a Chymunedau Gyda'i Gilydd (PACT).
 - Ymgyrchoedd cyhoeddus ar y cyd a gynhaliwyd gyda'r Heddlu er mwyn targedu cymunedau ledled Gogledd Cymru.
- 37.** Mae'r Comisiynydd yn datblygu strategaeth ymgysylltu â'r gymuned. Fodd bynnag, mae angen iddi fod yn fwy eglur o ran:
- amlinellu'r lefelau ymgysylltu ac ymgynghori, a disgrifio'r canlyniadau o bob lefel;
 - nodi cynulleidfaoedd targed a sut y byddant yn ymgysylltu â'r grwpiau sy'n fwy anodd eu cyrraedd; ac
 - egluro gweithgareddau cyfathrebu ac ymgysylltu o fewn y strategaeth.
- 38.** Mae'r Comisiynydd a'i staff wedi ymateb yn adeiladol i'r adolygiad hwn a byddwn yn rhoi adborth manylach iddo ar wahân ac yn rhoi enghreifftiau pellach o arfer da lle y bo'n berthnasol.
- 39.** Mae'r Comisiynydd a'r Prif Gwnstabl yn wynebu cyfnod heriol iawn a byddaf yn parhau i fonitro cynnydd a gwaith gyda HMIC ar gyfer gwaith archwilio perfformiad yn 2013-14. Mantais dull gweithredu cydgysylltiedig rhwng Swyddfa Archwilio Cymru ac Arolygiaeth Cwnstabiliaeth Ei Mawrhydi yw ei fod yn sicrhau bod y rhaglenni gwaith yn osgoi dyblygu ac yn hyrwyddo rhannu rhwng ein priod sefydliadau. Mae ein dull gweithredu hefyd yn helpu i lywio ein rhaglenni gwaith a sicrhau bod gwybodaeth yn cael ei rhannu'n brydlon a bod risgiau a phryderon allweddol yn cael eu hystyried.

Atodiad 1

Casgliad ar drefniadau Comisiynydd Heddlu a Throseddau Gogledd Cymru ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2013 ar gyfer sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau

Cyfrifoldebau'r Swyddog Atebol

Mae'r Swyddog Atebol yn gyfrifol am roi trefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd o ran defnydd yr Awdurdod o adnoddau, ac i sicrhau stiwardiaeth a llywodraethu priodol. Mae'r Swyddog Atebol hefyd yn gyfrifol am adolygu digonolrwydd ac effeithiolrwydd y trefniadau hyn yn rheolaidd.

Cyfrifoldebau'r Archwilydd

Mae gennyf gyfrifoldeb o dan Adran 17(2) o Ddeddf Archwilio Cyhoeddus Cymru 2004 i ddod i'r casgliad, o'm harchwiliad o gyfrifon blynyddol y Comisiynydd, p'un a wyf yn fodlon o ran bodolaeth y trefniadau a oedd ganddo ar waith yn ystod y flwyddyn i'w helpu i gyflawni ei gyfrifoldeb i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau yn briodol. At ddibenion fy ngwaith yn y maes hwn, rwyf wedi asesu 'trefniadau priodol' yn bennaf fel trefniadau rheoli perfformiad corfforaethol a rheoli ariannol sefydliad, y diffinnir elfennau pwysig ohonynt ym Mharagraff 48 o'r Cod. Cyflwynaf adroddiad os oes materion o bwys wedi dod i'm sylw sy'n fy atal rhag dod i'r casgliad bod y Comisiynydd wedi gwneud trefniadau priodol o'r fath. Wrth ymgymryd â'm gwaith, nid wyf wedi ystyried a yw'r trefniadau sydd ar waith yn cynrychioli'r holl drefniadau a allai fod ar waith. Nid yw'n ofynnol ychwaith i mi ystyried, ac nid wyf wedi ystyried fel rhan o'r agwedd hon ar fy ngwaith, effeithiolrwydd y trefniadau sydd ar waith ar gyfer sicrhau gwerth am arian yn ystod y flwyddyn a adolygir.

Casgliad

Mae'r casgliad canlynol yn seiliedig ar waith a wnaed fel rhan o'm harchwiliad o gyfrifon 2012-13 i gadarnhau, ym mhob ffordd berthnasol, pa drefniadau a oedd ar waith gan y Comisiynydd yn ystod y flwyddyn i'w helpu i gyflawni ei gyfrifoldeb i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau, ac yn gyfyngedig i'r gwaith hwnnw.

Wrth ymgymryd â'm gwaith, nid wyf wedi ystyried a yw'r trefniadau sydd ar waith yn cynrychioli'r holl drefniadau a allai fod ar waith. Nid yw'n ofynnol ychwaith i mi ystyried, ac nid wyf wedi ystyried, effeithiolrwydd y trefniadau sydd ar waith ar gyfer sicrhau gwerth am arian yn ystod y flwyddyn a adolygir.

Ar sail Datganiad Llywodraethu Blynyddol y Comisiynydd ac o ganlyniad i'r gwaith a gyflawnwyd, fel y disgrifiwyd uchod fel rhan o'm harchwiliad o gyfrifon 2012-13, a'r holl wybodaeth arall yr ystyriais ei bod yn berthnasol, rwy'n fodlon o ran bodolaeth y trefniadau a oedd ar waith gan y Comisiynydd yn ystod y flwyddyn i'w helpu i gyflawni ei gyfrifoldeb i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau yn briodol. Yn seiliedig ar y gwaith a gynhaliwyd, ac yn gyfyngedig iddo, rwyf wedi codi materion amrywiol, ac wedi gwneud argymhellion i wella trefniadau'r Comisiynydd. Trafodir ac esbonnir y materion hyn ymhellach yn fy Adroddiad Archwilio Blynyddol i'r Comisiynydd.

Anthony Barrett
Archwilydd Penodedig
XX Tachwedd 2013

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Atodiad 2

Meini prawf ar gyfer asesu trefniadau'r Comisiynydd yn ystod 2011-12 o ran sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau

Trefniadau rheoli perfformiad corfforaethol a rheoli ariannol	Cwestiynau ar drefniadau
Pennu amcanion, penderfynu ar bolisiau a gwneud penderfyniadau	A yw'r Comisiynydd wedi rhoi trefniadau ar waith ar gyfer pennu, adolygu a gweithredu ei amcanion strategol a gweithredol?
Diwallu anghenion defnyddwyr, rhanddeiliaid a'r boblogaeth leol	A yw'r Comisiynydd wedi sefydlu modd o gyfathrebu â'r boblogaeth leol, defnyddwyr y gwasanaeth a rhanddeiliaid eraill yn cynnwys partneriaid, ac a oes trefniadau monitro i sicrhau bod negeseuon allweddol ynglŷn â gwasanaethau yn cael eu hystyried?
Monitro ac adolygu perfformiad	A yw'r Comisiynydd wedi rhoi trefniadau ar waith i fonitro perfformiad a chraffu arno, er mwyn nodi amrywiannau posibl yn erbyn amcanion, safonau a thargedau strategol, i weithredu lle y bo angen, a chyflwyno adroddiad i'r Comisiynydd?
Cydymffurfiaeth â pholisiau sefydledig	A yw'r Comisiynydd wedi rhoi trefniadau ar waith i gynnal system rheolaeth fewnol gadarn, yn cynnwys trefniadau ar gyfer sicrhau cydymffurfiaeth â chyfreithiau a rheoliadau, a pholisiau a gweithdrefnau mewnol?
Risgiau gweithredol ac ariannol	A yw'r Comisiynydd wedi rhoi trefniadau ar waith i reoli ei risgiau busnes o bwys?
Rheoli adnoddau ariannol ac adnoddau eraill	A yw'r Comisiynydd wedi rhoi trefniadau ar waith i werthuso a gwella'r gwerth am arian y mae'n ei gyflawni yn ei ddefnydd o adnoddau? A yw'r Comisiynydd wedi rhoi trefniadau ar waith i sicrhau bod ei wariant yn cyfateb i'r adnoddau sydd ar gael? A yw'r Comisiynydd wedi rhoi trefniadau ar waith i reoli a monitro perfformiad yn erbyn cyllidebau, gan gymryd camau unioni lle y bo'n briodol, a chyflwyno adroddiad ar y canlyniadau i uwch reolwyr a'r Comisiynydd?
Safonau ymddygiad priodol ac ati	A yw'r Comisiynydd wedi rhoi trefniadau ar waith ar gyfer monitro perfformiad a chraffu arno, i nodi amrywiannau posibl yn erbyn amcanion, safonau a thargedau strategol ar gyfer gweithredu? A yw'r Comisiynydd wedi rhoi trefniadau ar waith gyda'r nod o hyrwyddo a sicrhau gonestrwydd a phriodoldeb wrth gynnal ei fusnes?

Atodiad 3

Adroddiadau a gyhoeddwyd ers fy adroddiad archwilio blynyddol diwethaf

Adroddiad	Dyddiad
Amlinelliad o Archwiliad 2013	Ebrill 2013
Adroddiad ar yr Archwiliad o Ddatganiadau Ariannol	Medi 2013
Adroddiad archwilio perfformiad ar ymgysylltu â'r cyhoedd	Tachwedd 2013
Adroddiad Archwilio Blynyddol	Rhagfyr 2013

WALES **AUDIT** OFFICE

SWYDDFA **ARCHWILIO** CYMRU

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Ffôn: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Ffacs: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-mail: info@wao.gov.uk

E-bost: info@wao.gov.uk

Website: www.wao.gov.uk

Gwefan: www.wao.gov.uk